

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών & Πολιτισμού
Τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών

Πτυχιακή Εργασία

Γύρω από τα χωριά

Συγγραφέας
Μπαλταλή Αμέτ
Μπαρής
51817076

Επιβλέπουσα: Νατάσσα Μαρκίδου
Αθήνα, Οκτώβριος 2022

UNIVERSITY OF WEST ATTICA
School of Applied Arts & Culture
Department of Photography and Audiovisual Arts

Diploma Thesis

Around The Villages

Writer

Baltali Amet

Baris

51817076

Supervisor: Νατάσσα Μαρκίδου

Athens, October 2022

Επιβλέπουσα

Αναστασία Μαρκίδου

Αναπληρώτρια καθηγήτρια

Βαθμολογητής

Ευαγγελία Κατσαΐτη

Λέκτορας

Βαθμολογητής

Αριστείδης Τσινάρογλου

Λέκτορας

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ / ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Περίληψη

Στη εργασία με τίτλο "Around The Villages" εξετάζεται η ιστορία και η εξέλιξη της οικονομικής και της πολιτικής κατάστασης μιας περιοχής, όπου συνυπάρχουν Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι. Συγκεκριμένα, εξετάζονται μέσω της φωτογραφικής αναπαράστασης του βιομηχανικού και φυσικού τοπίου οι περιοχές του Πολύανθου, του Ιάσμου και του ποταμού Κομπάτου του Νομού Ροδόπης καθώς και αυτές που βρίσκονται ανάμεσα τους. Εκεί, οι κύριες ασχολίες του πληθυσμού είναι οι καλλιέργειες και η κτηνοτροφία. Δίνεται δε έμφαση στην ανθρώπινη παρέμβαση στην φύση καθώς και σε άλλους ανθρωπογενείς παράγοντες που δεν είναι πάντα καταστροφικοί αλλά τις περισσότερες φορές βελτιωτικοί.

Summary

The thesis entitled "Around The Villages" examines the history and evolution of the economic and political situation of the area, where Christians and Muslims coexist. Especially, the areas of Polyanthos, Iasmos and the river Kompsatos of the Prefecture of Rodopi are examined as well as those that are located between them through the photographic representation of the industrial and natural landscape. There, the main occupations of the population are crops and livestock. Emphasis is placed on human intervention in nature and the various anthropogenic factors in nature that are not always destructive but often agricultural.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Το τοπίο
3. Τεχνικά χαρακτηριστικά και η προσέγγιση
4. Περιοχές
 - 4.1 Νομός Ροδόπης
Ιστορικά στοιχεία του Ν. Ροδόπης
 - 4.2 Πολύανθος
Ιστορικά στοιχεία του Πολύανθου
 - 4.3 Ίασμος
Δήμος Ιάσμου
Ίασμος
Ιστορικά στοιχεία του Ιάσμου
 - 4.4 Ποταμός Κομψάτου
Πέτρινη Γέφυρα Κομψάτου
5. Βιβλιογραφία
6. Παράρτημα
Λεζάντες

1. Εισαγωγή

Παρά το γεγονός ότι ο Ν. Ροδόπης και γενικά η Θράκη είναι από τις λιγότερες ανεπτυγμένες περιοχές της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης γενικότερα, η σημασία και η ιστορία της είναι σημαντική. Πρόκειται για μια περιοχή στενά συνδεδεμένη με τη φύση και την Ιστορία.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι τα κύρια μέσα βιοπορισμού των κατοίκων της περιοχής. Καλλιεργείται καπνός, βαμβάκι, σιτηρά, ελιές, καλαμπόκι, αμπέλια κ. α. Με το έργο μου ως κάτοικος της περιοχής παρουσιάζω τα τοπία της και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων χωρίς την παρουσία των ανθρώπων. Στόχος μου είναι να δώσω μεγαλύτερη έμφαση στο τοπίο και στην παρέμβαση των ανθρώπων στο φυσικό περιβάλλον.

Τα κεφάλαια της εργασίας είναι τα εξής:

- “Εισαγωγή”
- “Το τοπίο” που εξετάζει το είδος και την έννοια του τοπίου με το οποίο έχω ασχοληθεί.
- “Τα τεχνικά χαρακτηριστικά και η προσέγγιση” που αναλύει τον τρόπο που είδα το συγκεκριμένο είδος του τοπίου.
- “Περιοχές” που περιέχει σημαντικές πληροφορίες και ιστορικά στοιχεία της κάθε περιοχής.

Μια σχετική εργασία η οποία με επηρέασε είναι του Ιασμιώτη φωτογράφου Αναστασίου Φιλιππέλη “Την ιστορία λένε και οι φωτογραφίες”.¹ Σε αυτήν βλέπουμε την προσπάθεια του φωτογράφου να καταδείξει τη δυνατότητα της εικόνας να λειτουργήσει και ως ιστορική πηγή. Το λεύκωμα αυτό αποτελεί πηγή ανεκτίμητης αξίας για τον πολιτισμό και την ιστορία του Ιάσμου αλλά και γενικότερα της Ροδόπης.

Η αντιπρόεδρος του πολιτιστικού συλλόγου Αφροδίτη Μπαμπίδου - Λεχούδη αναφέρει χαρακτηριστικά: "Είναι κοινά αποδεκτό ότι ο Ίασμος έχει μια παράδοση και μια ιστορία, όχι μόνο πολλών ετών, αλλά αιώνων, η οποία όμως δεν έχει αποτυπωθεί ποτέ γραπτά, παρά μόνον προφορικά, και για αυτό νοιώσαμε την ανάγκη να περάσουμε σε αυτό το

¹“Φωτογραφικό Λεύκωμα του νομού Ροδόπης με επίκεντρο την περιοχή του Ιάσμου (1945-1965)”

εγχείρημα." Το φωτογραφικό αρχείο περιλαμβάνει εικόνες από την ύπαιθρο, ήτοι την οικονομία της, την καθημερινότητα των πολιτών στην οποία περιλαμβάνονται και οι γυναικείες ασχολίες (οι υφάντρες του Ιάσμου) καθώς και άλλα πολιτισμικά στοιχεία.²

Επιρροή στάθηκε και το λεύκωμα του Σπύρου Μελετζή "Θράκη–Thrace" όπου παρουσιάζεται γενικότερα η περιοχή της Θράκης. Ο Μελετζής, στην προσπάθειά του να καταγράψει τα στοιχεία που συνιστούν την ιδιαίτερη εικόνα του τόπου και προβάλλουν την ταυτότητά του, δεν ξεφεύγει από την πεπατημένη φωτογραφική μέθοδο που είναι σαφώς επηρεασμένη από το κλίμα της εποχής. Δύο από τα στοιχεία αυτής της μεθόδου ήταν η εξιδανίκευση τοπίων και ανθρώπων και η γραφική καταγραφή τους. Στον Μελετζή τα στοιχεία αυτά αναδείχθηκαν μέσα από ένα κράμα επικού και λυρικού ύφους, εμποτισμένα με αισιοδοξία. Στο βιβλίο παρουσιάζεται η εικόνα μιας εποχής που έχει πια χαθεί και που δύσκολα ανιχνεύεται σήμερα. Ταυτόχρονα αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός σπουδαίου φωτογράφου, το πάθος και η μαχητικότητα ως πηγή ελευθερίας, η ομορφιά και η ζωντάνια ως συστατικό ενός πλούσιου εσωτερικού κόσμου και, τέλος, η υπεράσπιση της ιδεολογίας ως πλούτος ζωής.³

² Παρατηρητής της Θράκης, Αναστασίου Φιλιππέλη, "Την ιστορία λένε και οι φωτογραφίες", βιβλίο παρουσίαση, <https://fliphtml5.com/ldju/rqnb/basic>, 2015.05.25

³ www.kastaniotis.com, "Θράκη – Thrace", Από το αρχείο του Σπύρου Μελετζή - From the Spyros Meletzis archive (Δίγλωσση έκδοση)

2. Το τοπίο

Στην εργασία εξετάζονται τα τοπία που είναι “κατασκευές” του πολιτισμού. Ακόμα και όταν δεν απεικονίζονται άνθρωποι είναι φανερό η παρέμβαση τους πάνω στο τοπίο. Παρατηρούμε στις εικόνες μια περιοχή που οι άνθρωποι φαίνεται να “ζουν” αρμονικά μέσα στην φύση, την καλλιεργούν και τη χρησιμοποιούν για τις ανάγκες τους.

«Η φύση περιέβαλλε ανέκαθεν τον άνθρωπο. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος κατείχε ανέκαθεν υποχρεωτικά και την έννοια του τοπίου. Οι πρώτοι αγροτικοί πληθυσμοί δεν ατένιζαν την φύση ως τοπίο. Ζούσαν μέσα σ' αυτήν. Όσο ισχυρότερη ήταν η σχέση των ανθρώπων με τη φύση τόσο ασθενέστερη ήταν η παρουσία του τοπίου στο εννοιολογικό τους σύμπαν. Το τοπίο αποτελεί μια ιστορικά νοηματοδοτημένη αναπαράσταση του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ορίζει δηλαδή τη συγκεκριμένη σχέση που ο άνθρωπος συγκροτεί με το περιβάλλον του σε μια στιγμή της ιστορικής του πορείας».⁴

Ο φωτογράφος και συγγραφέας Γιάννης Σταθάτος αναφέρει ότι το τοπίο είναι πια γενικά αποδεκτό ότι είναι πολιτισμικό κατασκεύασμα. Όπως διατείνεται ο Leo Marx, πρόκειται για «μια φυσική οντότητα της οποίας το νόημα και την αξία κατασκευάζουμε», ενώ ο Lucius Burckhardt συμπληρώνει πως «το τοπίο δεν έχει αυτοτελή ύπαρξη, παρά είναι κατασκεύασμα του πολιτισμού και της διάνοησής μας».⁵

3. Τεχνικά χαρακτηριστικά και προσέγγιση

Το κύριο εικονογραφικό χαρακτηριστικό της εργασίας μου είναι ο ορίζοντας που χωρίζει τον ουρανό και το έδαφος σε δύο ξεχωριστά τμήματα. Συνήθως φωτογράφησα τις πρωινές ώρες έτσι ώστε να αποφεύγω τα θερμά χρώματα της ημέρας. Στην ψηφιακή επεξεργασία ελάττωσα τον κορεσμό ξεχωριστά στον ουρανό και στα λοιπά στοιχεία των εικόνων.

⁴ Simmel, G. Ritter, J. Gombrich, E. (2004): Το Τοπίο. Εκδόσεις Ποταμός, Μεταφραστής: Δασκαλοθανάσης, Ν.

⁵ Σταθάτος, Γ. (1996): Η επινόηση του Τοπίου. Εκδόσεις Camera Obscura

Άρχισα την φωτογράφιση τον Οκτώβριο του 2020. Στην αρχή δεν γνώριζα ότι κάποια εικονογραφικά και αισθητικά χαρακτηριστικά θα επαναλαμβάνονται, όπως η θέση του ορίζοντα και ο τρόπος χρήσης των χρωμάτων. Συνεχίζοντας, συνειδητοποίησα ότι οι περισσότερες φωτογραφίες μου είχαν κάποια κοινά χαρακτηριστικά και αποφασίσα να τα κρατήσω.

Επίσης, με την εισήγηση της επιβλέπουσα καθηγήτριας Αναστασίας Μαρκίδου έκανα μια αναζήτηση στις σειρές του Richard Misrach "Picturing The South" και "Desert Cantos" και ανακάλυψα ότι η εργασία μου είχε κάποια κοινά στοιχεία, παρόλο που δεν είναι ο σκοπός της η αναπαράσταση της ανθρώπινης καταστροφής.

Ο Misrach φωτογραφίζει το ερημικό τοπίο της νοτιοδυτικής Αμερικής. Οι εικόνες του καταγράφουν τις καταστροφικές οικολογικές επιπτώσεις της ανθρώπινης παρέμβασης, της βιομηχανικής ανάπτυξης, των πυρηνικών δοκιμών και της πετροχημικής ρύπανσης στον φυσικό κόσμο. Η πιο γνωστή επική σειρά του, Desert Cantos, απεικονίζει χώρους που είναι άδαιοι από την ανθρώπινη παρουσία, αλλά γεμάτοι από απόκοσμα στίγματα της ανθρώπινης παρέμβασης.⁶

4. Περιοχές

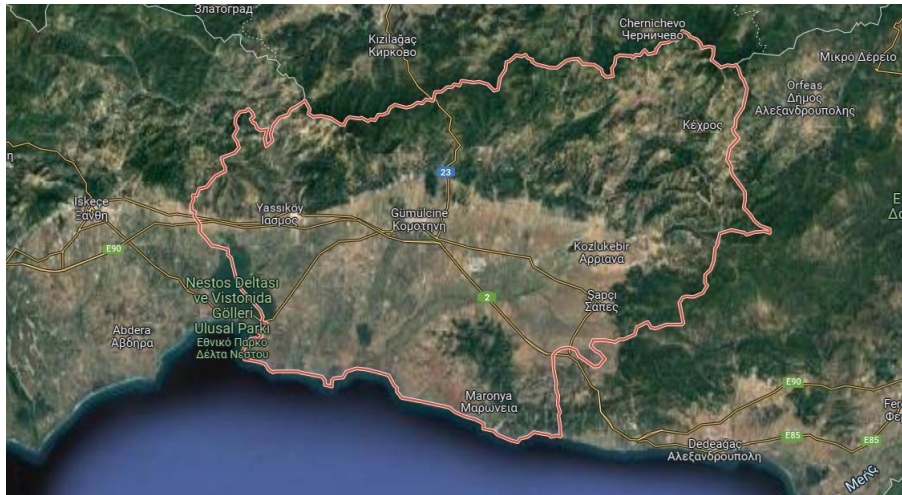
4.1 Νομός Ροδόπης

Ο Νομός Ροδόπης είναι ένας από τους 51 νομούς της Ελλάδας, ενώ από το 2011 αποτελεί μια από τις 74 περιφερειακές ενότητες της χώρας και υπάγεται διοικητικά στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Ανήκει γεωγραφικά στη Θράκη. Βόρεια συνορεύει με τη Βουλγαρία, στα δυτικά του βρίσκεται ο Νομός Ξάνθης, ανατολικά ο Νομός Έβρου και στα νότια βρέχεται από το Θρακικό Πέλαγος, με μήκος ακτών 58 χιλιόμετρα.

⁶ <https://www.pacegallery.com/artists/richard-misrach/>

Στα βόρεια του νομού βρίσκεται το ανατολικό μέρος της οροσειράς της Ροδόπης, στην οποία οφείλει την ονομασία του. Πρωτεύουσα του νομού είναι η Κομοτηνή, η οποία είναι και πρωτεύουσα του γεωγραφικού διαμερίσματος της Θράκης, ενώ αντίστοιχα αποτελεί έδρα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.⁷

Google Maps

Έχει έκταση 2.543 τετραγωνικά χιλιόμετρα, και πληθυσμό 112.039 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και αποτελεί το 1,9% της χώρας. Από την συνολική του έκταση τα 966.000 στρέμματα είναι πεδινές εκτάσεις, τα 814.000 στρέμματα είναι ημιορεινές και τα 763.000 στρέμματα είναι ορεινές. Τις ορεινές του περιοχές απαρτίζει το τμήμα του όρους Ροδόπη που ανήκει διοικητικά στον νομό Ροδόπης στο βόρειο τμήμα του, καθώς και το όρος Ίσμαρος στο νοτιοανατολικό τμήμα του.

Τον νομό διαρρέουν ορμητικοί χείμαρροι που πηγάζουν από την Ροδόπη. Οι σπουδαιότεροι είναι: το Ασπρόρεμα με τους παραποτάμους του, ο Τρελοχείμαρρος, ο Τραύδος, ο Λίσσος (ή Φιλιουρί) και ο Κομψάτος.

Ο νομός Ροδόπης, όπως και όλη η Θράκη, είναι από τις λιγότερες αναπτυγμένες περιοχές της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης. Η γεωπολιτική του θέση, η απουσία σύγχρονης υποδομής, η μόνιμη διαρροή ανθρωπίνου δυναμικού και τα πολιτικά προβλήματα του αντιμετωπίζει συνθέτον σε γενικές γραμμές το πλαίσιο της καθυστέρησης. Η πλειοψηφία

⁷https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%A1%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%80%CE%B7%CF%82

του ενεργού πληθυσμού ασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ το 25% περίπου στον δευτερογενή ή τριτογενή. Η πεδιάδα της Κομοτηνής είναι από τις ευφορότερες της Ελλάδας και παράγει σιτηρά, βαμβάκι, καλαμπόκι, ζαχαρότευτλα, βιομηχανική ντομάτα, καπνά κ.α.⁸

Από οικολογική σκοπιά, η οροσειρά της Ροδόπης συνθέτει ένα ανεκτίμητο οικοσύστημα της Βαλκανικής χερσονήσου και αποτελεί μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες περιοχές της Ευρώπης, εξαιτίας της μεγάλης βιοποικιλότητας που φιλοξενεί. Αυτό οφείλεται ως ένα σημείο και στη γεωγραφική της θέση, η οποία αποτελεί σημείο συνάντησης της βαλκανικής, ιρανοκασπικής και μεσογειακής χλωρίδας και πανίδας. Εκτός από την γεωλογική σύσταση του εδάφους και τη γεωμορφολογία της περιοχής, υπάρχει και άλλος ένας λόγος για την παρουσία αυτής της μεγάλης βιοποικιλότητας. Η ευρύτερη περιοχή δεν κατακλύστηκε από τους παγετώνες της Παγετώδους Εποχής, και έτσι πολλά είδη χλωρίδας της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης βρήκαν καταφύγιο στον ορεινό όγκο της Ροδόπης. Γενικώς η Ροδόπη φιλοξενεί τα πλουσιότερα δάση της Ελλάδας, παρέχει καταφύγιο σε πολλά είδη πανίδας –κάποια από τα οποία απειλούνται με εξάλειψη–, αλλά διαθέτει και χλωριδικό πλούτο, με πολλά σπάνια και ενδημικά είδη.⁹

Ιστορικά στοιχεία του Ν. Ροδόπης

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα σημαντικές εξελίξεις, όπως η ελληνική επανάσταση, οι μεταρρυθμίσεις του Χάττι Χουμαγιούν και η προοδευτική εξασθένιση της οθωμανικής εξουσίας, δίνουν περιθώρια στην πρόοδο των υπόδουλων πληθυσμών της περιοχής. Στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του εικοστού, η ελληνική αστική κοινότητα της Κομοτηνής κατείχε τα σκήπτρα του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου.

Τα προϊόντα της κοιλάδας (καπνός, σιτηρά, κ.α.) διακινούνται από έλληνες εμπόρους, οι οποίοι σύντομα πλουτίζουν και αποκτούν μεγάλα αγροκτήματα. Εντυπωσιακά αρχοντικά

⁸ <https://www.everodopi.gr/pages/details/80/nomos-rodopis>

⁹

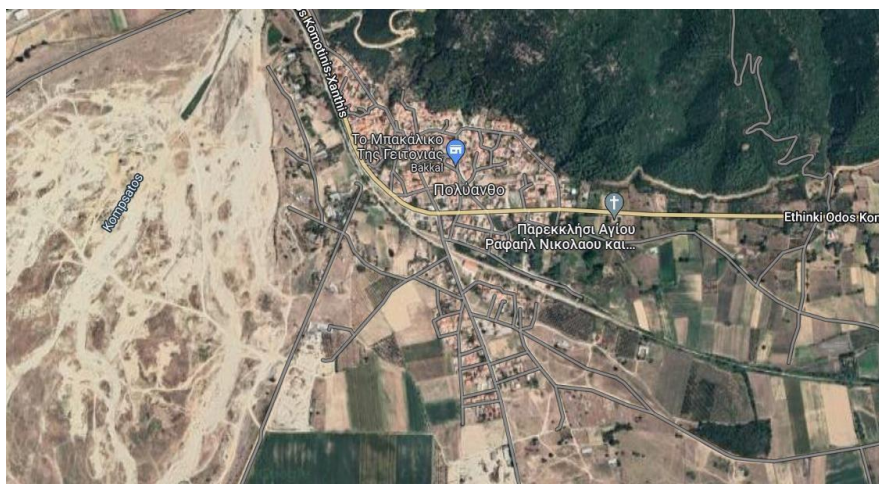
<https://www.ecothraki.gr/%CE%B8%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%B7/%CE%B3%CE%B5%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B1/%CF%80%CE%B5-%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%80%CE%B7%CF%82/>

που σώζονται ως σήμερα, δίδουν το μέτρο της οικονομικής άνθησης που γνώρισε η περιοχή.

Στη δεκαετία του 1910 η μακρόχρονη βουλγαρική κατοχή είχε καταστρεπτικές συνέπειες στους χριστιανούς αλλά και στους μουσουλμάνους της Θράκης. Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου του 1913 επιδικάζει την περιοχή στην ηττημένη Βουλγαρία και δεδομένης της επιμονής της ελληνικής κυβέρνησης, οι χριστιανοί και μουσουλμάνοι της περιοχής ιδρύουν για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας τη βραχύβια Δημοκρατία της Γκιουμουλτζίνας με πρωτεύουσα την Κομοτηνή. Η βουλγαρικο-τουρκική συνθήκη της Κωνσταντινούπολης το Σεπτέμβριο του 1913 ωστόσο αίρει και τα τελευταία εμπόδια για τη στρατιωτική κατάληψη της περιοχής.¹⁰

4.2 Πολύανθος

Ο Πολύανθος (παλαιότερη ονομασία: Ναρλίκιο) είναι χωριό της Ροδόπης, με πληθυσμό περίπου 800 κατοίκους, το οποίο ανήκει διοικητικά στο Δήμο Ιάσμου. Απέχει 17 χιλιόμετρα από την Κομοτηνή και 34 χιλιόμετρα από την Ξάνθη, ενώ η κωμόπολη του Ιάσμου βρίσκεται σε απόσταση μόλις 4 χιλιομέτρων.

Google Maps

¹⁰ <https://www.everodopi.gr/pages/details/83/i-istoria-tis-rodopis>

Το χωριό βρίσκεται στους πρόποδες της οροσειράς της Ροδόπης. Είναι μικρό σε έκταση και σε πληθυσμό αλλά εξαιρετικά πλούσιο σε ιστορία και αξιοθέατα.¹¹

Όπως στη γενικότερη περιοχή, έτσι και στον Πολύανθο συνυπάρχουν χριστιανοί και μουσουλμάνοι, με κύριες ασχολίες τις καλλιέργειες και την κτηνοτροφία. Ο Πολύανθος στέκει πάνω στην αρχαία Εγνατία Οδό, η οποία ήταν μεγάλης εμπορικής, οικονομικής και πολιτισμικής σημασίας για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Την δεκαετία 1360-1370 η περιοχή καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς. Μετά την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα και τις ανταλλαγές πληθυσμών που ακολούθησαν μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Βουλγαρίας, στο χωριό εγκαταστάθηκαν Έλληνες πρόσφυγες από τις περιοχές της Ανατολικής και της Βόρειας Θράκης.¹²

Πεντακόσια μέτρα βορειοδυτικά υπάρχει το τρίτοξο γεφύρι πάνω στον ποταμό Κομψάτο, χτισμένο τον 17ο-18ο αιώνα ενώ τριακόσια μέτρα βορειοδυτικά είναι το βυζαντινό κάστρο, όπου υπάρχουν ίχνη κατοίκησης από την Κλασική Εποχή με επιφανειακά ευρήματα βυζαντινών νομισμάτων όπως και της αρχαίας Μαρώνειας. Στην ρίζα του κάστρου υπάρχουν ερείπια μεσαιωνικής τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής εκκλησίας και νεκροταφείο που μας δείχνει ότι γύρω από το κάστρο υπήρχε ευρύτερος οικισμός. Τριακόσια μέτρα βορειοανατολικά του χωριού βρέθηκε υπερμεγέθης μαρμάρινος φαλός από άγνωστο ιερό του 3ου αιώνα π.Χ. που στη βάση του γράφει "Πάντων θεών ο βωμός" έκτοτε εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Δυτικά του χωριού μπροστά στον Κομψάτο βρίσκεται ένα πολυβολείο από τον εμφύλιο όπου φυλούσαν τις γέφυρες του τρένου και του αυτοκινητόδρομου.

Το μικροκλίμα του Πολυάνθου ευνοεί την ανάπτυξη υποτροπικής βλάστησης. Είναι το μόνο που υπάρχει στο όλο το νομό Ροδόπης και είναι γνωστό ότι πάντα εκεί ανθίζουν οι πρώτες αμυγδαλιές.¹³

¹¹https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%8D%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF_%CE%A1%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%80%CE%B7%CF%82
<https://www.nancysblog.gr/2021/02/23/poluanthos-ena-xorio-gemato-plouto-apo-fusika-aksiotheata/>

¹²https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%8D%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF_%CE%A1%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%80%CE%B7%CF%82

¹³ <https://www.xronos.gr/arthra/polyanthos-me-katagogi-orismenon-apo-tin-thraki-tin-mikra-asia-kai-tin-laista-tis-ipeiroy>

Ιστορικά στοιχεία του Πολύανθου

Οι κάτοικοι του χωριού είναι Μουσουλμάνοι και Πομάκοι που εγκαταστάθηκαν από τα ορεινά του Παπικίου Όρους. Επίσης Κιπτοί, Ρομά και Τουρκοφανείς. Το 1922 εγκαταστάθηκαν στο χωριό και οι Έλληνες χριστιανοί πρόσφυγες που ήλθαν από την Μικρά Ασία, από την Γέννα Βιζύης και άλλα μέρη της Αν. Θράκης όπως και από την Λάιστα της Ηπείρου. Το 1913 οι Τούρκοι ανακατέλαβαν την περιοχή από τους Βουλγάρους μέχρι το 1920, οπότε μπήκε ο ελληνικός στρατός. Τον Οκτώβριο του 1922, όμως οι Τούρκοι ξανακατέλαβαν την Αν. Θράκη.

Στις 25 Σεπτεμβρίου του 1929, μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Μουδανιών και την παράδοση, αμαχητί, της Ανατολικής Θράκης στους Τούρκους ξεκίνησε το ατελείωτο караβάνι των 260.000 προσφύγων Ανατολικοθρακιωτών προς την Ελλάδα. Έτσι έχουμε και την εγκατάσταση ορισμένων προσφύγων και στον Πολύανθο. Πρώτα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Φαναρίου, λόγω όμως των κουνουπιών δεν δέχθηκαν και στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν στον Πολύανθο όπου έχτισαν με πλιθιά τα σπίτια τους.

Το 1941 όταν ήλθαν οι Βούλγαροι έποικοι, άρπαξαν όλα τα χωράφια των κατοίκων και εγκαταστάθηκαν στα σπίτια τους βάζοντας τους να μένουν 2-3 οικογένειες μαζί σε έναν στάβλο.

Το 1948 εγκαταστάθηκαν στο χωριό πέντε σόγια Σαρακατσάνων που αποτελούνταν από τριάντα πολύτεκνες οικογένειες προερχόμενες από την Ανατολική Θράκη και τον Έβρο. (www.xronos.gr/arhtra/polyanthos-me-katagogi-orismenon-apo-tin-thraki-tin-mikra-asia-kai-tin-laista-tis-ipeiroy)

4.3 Ίασμος

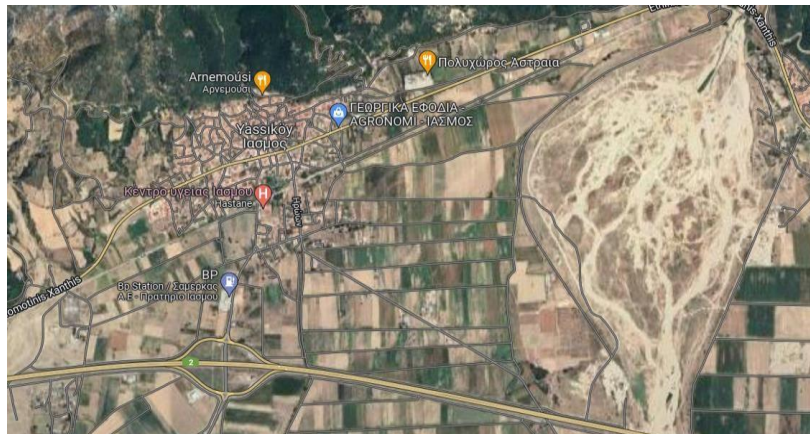
Δήμος Ιάσμου

Ο Δήμος Ιάσμου είναι δήμος της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης που συστάθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης. Προέκυψε από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Ιάσμου και Σώστου και της κοινότητας Αμαξάδων. Η έκταση του

νέου Δήμου είναι 485,3 τ.χλμ. και ο πληθυσμός του 13.810 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Έδρα του νέου δήμου ορίστηκε ο Ίασμος.¹⁴

Ίασμος

Ο Ίασμος, παλαιότερα γνωστός ως Γιασίκιοι, είναι κωμόπολη, με πληθυσμό 2.586 κατοίκους (2011), (έδρα του Δήμου Ιάσμου) επί της Εγνατίας οδού Κομοτηνής - Ξάνθης. Απέχει 20 χιλιόμετρα από την Κομοτηνή και 28 χιλιόμετρα από την Ξάνθη.

Google Maps

Στην κωμόπολη συνυπάρχουν χριστιανοί και μουσουλμάνοι με κύριες ασχολίες τις καλλιέργειες αλλά και την κτηνοτροφία. Ο Ίασμος θεωρείται μια από τις παλαιότερες κωμοπόλεις του νομού Ροδόπης. Στον Ίασμο λειτουργεί σταθμός του ΟΣΕ της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης - Αλεξανδρούπολης. Φαίνεται ότι δημιουργήθηκε από κατοίκους της όμορης πόλης Αναστασιούπολης. Η Αναστασιούπολη ήταν ονομαστή

¹⁴https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%99%CE%AC%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85

βυζαντινή πόλη επί της Εγνατίας Οδού, μετονομασθείσα το 1341 σε Περιθεώριο από τον Ανδρόνικο Γ΄ Παλαιολόγο.¹⁵

Ιστορικά στοιχεία του Ιάσμου

Απόγονοι των κατοίκων της Αναστασιούπολης είναι, σύμφωνα με την παράδοση, οι Ιασμιώτες. Οι συχνές επιδρομές των πειρατών από τη λιμνοθάλασσα και το ανθυγιεινό κλίμα ανάγκασαν τους κατοίκους της σπουδαίας βυζαντινής πόλης να μετοικήσουν στο σημερινό Ιάσμο.

Γραπτά ιστορικά στοιχεία με την ακριβή χρονολογία που ιδρύθηκε ο Ιάσμος δεν υπάρχουν, εκτός από μια αναφορά του Οθωμανού περιηγητή Εβλιά Τζελεμπί το 1600 περίπου που αναφέρει την ύπαρξη του ως Γιασίκιοϊ. Επίσης υπάρχουν κάποια εκκλησιαστικά κειμήλια που μαρτυρούν την ύπαρξη του όπως το Ευαγγέλιο τυπωμένο στην Βενετία το 1818-1878 ο Σταυρός και τα δισκοπότηρα φερμένα από τους Αγίους Τόπους.

Το 1870 εμφανίζονται στο οικισμό μουσουλμάνοι, μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, προερχόμενοι από τα ορεινά χωριά.

Επί Οθωμανικής αυτοκρατορίας ονομαζότανε Γιασίκιοϊ που σημαίνει χωριό με υγρασία (γιασ = υγρασία, κιοϊ = χωριό). Η σημερινή ονομασία λέγεται ότι προέρχεται από κάποιο φυτό, τον Ιάσμο, που συναντάται στους πρόποδες του βουνού.

Η περιοχή άνθισε από το δημιουργικό πνεύμα των προσφύγων από Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στα 1922-1923. Σ' αυτούς προστέθηκαν αργότερα Σαρακατσάνοι και με τα χρόνια μετέτρεψαν τον Ιάσμο σε έδρα μιας από τις μεγαλύτερες κοινότητες της Ελλάδος. Υπηρεσίες, Τράπεζες, Σύλλογοι, Σχολεία και ανάπτυξη οικονομική και πολιτιστική τον κάνουν να σφύζει από ζωή και δημιουργικότητα.

¹⁵

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%8A%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%A1%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%80%CE%B7%CF%82

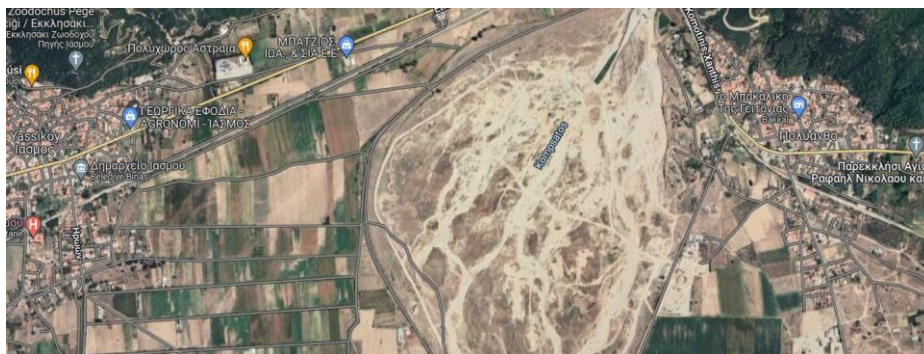
Το 1940 παίρνουν μέρος στο Αλβανικό Έπος με πολλά πάλι θύματα. Με την κατάρρευση του μετώπου ο Ίασμος διανύει τις πιο δύσκολες στιγμές της ιστορίας του γιατί τελεί υπό βουλγαρική κατοχή. Επιβάλλεται η βουλγαρική γλώσσα και καταστρέφεται μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς (Ηρώων, Αρρεναγωγείο).

Μετά το 1944 και έως το 1950, λόγω του Εμφυλίου Πολέμου, εγκαταστάθηκαν στον Ίασμο πολλοί Πομάκοι, λόγω του κινδύνου παραμονής στα ορεινά χωριά τους.

Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν κυρίως γεωργοί και κατά ένα μικρό ποσοστό κτηνοτρόφοι. Στους πρόποδες του βουνού καλλιεργούσαν καπνό, νοτιότερα σιτάρι, φασόλια και αμπέλια, μάλιστα σπέρνανε οι Ιασμιώτες μια ειδική ποικιλία αμπελιών με την ονομασία "μαυρούδη" από αυτά παρήγαγαν το εύγευστο και ανωτέρας ποιότητας ερυθρόμαυρο κρασί.¹⁶

4.4 Ποταμός Κομφάτος

Ο ποταμός Κομφάτος (ταυτίζεται με τον Κοσσινίτη ποταμό) είναι ποτάμι στην Θράκη. Έχει συνολικό μήκος 68 χιλιόμετρα, πηγάζει από την οροσειρά της Ροδόπης (περιοχή Διάσπαρτου) και καταλήγει στην λίμνη Βιστωνίδα. Η περιοχή του ποταμού είναι σημαντικός βιότοπος για ορνιθοπανίδα για 130 περίπου είδη πουλιών, ορισμένα από τα οποία είναι απειλούμενα με εξαφάνιση.

Google Maps

¹⁶ <https://www.xronos.gr/arthra/iasmos-diamanti-tis-rodopis>
<https://www.gtp.gr/LocpageInform.asp?id=11032&lng=1>

Στην έξοδο του Κόσυνθου από την κοιλάδα του προς την πεδιάδα της Κομοτηνής και κοντά στο χωριό Πολύανθος, βρίσκεται το πέτρινο τοξωτό γεφύρι, χτισμένο το 15ο αιώνα με πλακαρές πέτρες από Ηπειρώτες μάστορες. Στην ευρύτερη περιοχή του ποταμού υπάρχουν προχριστιανικά και χριστιανικά μνημεία, όπως το βυζαντινό κάστρο του Πολύανθου και η παλαιοχριστιανική βασιλική ανατολικά του τοξωτού γεφυριού.¹⁷

Ο Κομψάτος πηγάζει στα ορεινά της Κεντρικής Ροδόπης, κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Ο ποταμός διασχίζει τα βορειοανατολικά του νομού Ξάνθης, εισέρχεται στο νομό Ροδόπης, περνά δυτικά του όρους Παπίκιο και εκβάλλει στη λίμνη Βιστωνίδα, όπου δημιουργεί έναν εκτεταμένο υδροβιότοπο. Στα νερά του συμβάλλουν δεκάδες μικρότεροι ποταμοί και ρέματα που κατεβαίνουν από την ορεινή Ροδόπη. Στο μέσο περίπου της διαδρομής του ποταμού και σε μία περιοχή μοναδικού φυσικού κάλλους βρίσκονται τα περίφημα Θρακικά Μετέωρα, σχηματισμοί παρόμοιας γεωμορφολογίας με αυτά των γνωστών, Θεσσαλικών Μετεώρων. Ο Κομψάτος είναι ένα καθαρό ποτάμι που χαρακτηρίζεται από μεγάλες ποσότητες νερών, πολυάριθμους μαιάνδρους, αμμώδεις όχθες και πυκνά παρόχθια δάση, ενώ κυλάει γύρω από μία μεγάλη ποικιλία βιοτόπων, όπως φαράγγια, ημιορεινά λιβάδια, υποαλπικά δάση, κοιλάδες, ήρεμους λόφους, πεδινούς κάμπους, κ.ά. Το γεγονός ότι στο μεγαλύτερο μήκος του ποταμού δεν υπάρχουν, δασικοί, δρόμοι δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την παρουσία μιας εξαιρετικά πλούσιας βιοποικιλότητας. Η περιοχή γύρω από τον Κομψάτο θεωρείται μία από τις σημαντικότερες περιοχές στην Ελλάδα για τα αρπακτικά πουλιά.¹⁸

Πέτρινη Γέφυρα Κομψάτου

Ανάμεσα στον Ίασμο και τον Πολύανθο, 500 μ. περίπου βόρεια από τη σημερινή γέφυρα της επαρχιακής οδού Ξάνθης- Κομοτηνής μέσω Ίασμου σώζεται ένα λιθόκτιστο γεφύρι. Βρίσκεται στην έξοδο του ποταμού Κομψάτου από τον ορεινό όγκο της Ροδόπης στη

¹⁷<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CF%88%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82>

¹⁸<https://www.naturagraeca.com/ws/130,192,67,1,1,%CE%A0%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CF%88%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%82>

Θρακική πεδιάδα, ακολουθώντας ένα λίθινο, πλατύ μονοπάτι. Το γεφύρι ήταν τρίτοξο με δυο μεσόβαθρα και δυο ακρόβαθρα και κατεύθυνση από Δύση προς Ανατολή.

Σήμερα σώζεται το μεσαίο και ανατολικό τόξο και το ανατολικό ακρόβαθρο. Το δυτικό ακρόβαθρο «θυσιάστηκε», καθώς λέγεται ότι το ανατίναξε ένας βοσκός για να μην περνούν τα κατσίκια απέναντι και κάποιοι λένε ότι το γκρέμισε με δυναμίτη ένας δασικός υπάλληλος για να μην μπορούν να φέρνουν ξύλα με τα γαϊδουράκια τους οι Πομάκοι κάτοικοι των ορεινών οικισμών του Παπικίου Όρους. Το μεσαίο τόξο ελαφρώς υπερυψωμένο ήταν το μεγαλύτερο. Έχει άνοιγμα 21,80 μ. και ύψος 12 μ. Το ανατολικό έχει άνοιγμα 17 μ. Στα δυο μεσόβαθρα υπάρχουν ανακουφιστικά ανοίγματα με επίπεδη βάση και τοξωτή οροφή. Είναι κτισμένο με πλακαρές πέτρες. Θεωρείται έργο ηπειρωτών μαστόρων. Χρονολογείται στον 17ο – 18ο αι.

Σε καθημερινή βάση, αν και το γεφύρι δεν έχει τύχει προβολής από πλευράς πολιτείας και τοπικής αυτοδιοίκησης, πολλοί επισκέπτες και κυρίως ξένοι τουρίστες το αναζητούν κι έρχονται να θαυμάσουν την ηπειρώτικη αρχιτεκτονική αλλά και την αντοχή του στο χρόνο. Οι ταμπέλες που παραπέμπουν στο τοξωτό γεφύρι, η μια το αναφέρει ως Μεσαιωνική γέφυρα και η άλλη ως Βυζαντινή. Δυστυχώς, δεν υπάρχει ούτε μια ενημερωτική πινακίδα για τους Αρχαιολογικούς Θησαυρούς της περιοχής, εκτός από μια γενική που ενημερώνει απλά ότι περπατά κανείς σε Αρχαιολογικό χώρο.¹⁹

Η ταμπέλα που έχει τοποθετηθεί και κατευθύνει στην Γέφυρα Πολύανθου χαρακτηρίζει το γεφύρι ως Βυζαντινό / μεσαιωνικό παρόλο που το υπουργείο πολιτισμού στο βιβλίο Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα παρουσιάζει ότι είναι Οθωμανικής αρχιτεκτονικής και περιόδου. Το βιβλίο “A guide to Ottoman Bulgaria” στο κεφάλαιο Οθωμανικές Γέφυρες σχολιάζει ότι μέσα στην λαϊκή μυθολογίας γέφυρες της Βουλγαρίας οι οποίες είναι οθωμανικές χαρακτηρίζονται στην λαϊκή παράδοση ως Ρωμαϊκές ενώ αντίστοιχα στην Ελλάδα οθωμανικές γέφυρες χαρακτηρίζονται από την λαϊκή παράδοση ως Βυζαντινές.²⁰

¹⁹ <https://www.komotinipress.gr/meseoniki-vizantini-petrini-gefira-ston-kompsato/>
<https://www.komotini.gr/istoria-politismos/axiotheata-tis-rodopis>
<https://www.xronos.gr/arthra/polyanthos-me-katagogi-orismenon-apo-tin-thraki-tin-mikra-asia-kai-tin-laista-tis-ipeiroy>

²⁰ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%AD%CF%86%CF%85%CF%81%CE%B1_%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%8D%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%85

5. Βιβλιογραφία

Μανωλίδης, Κ., Καναρέλης, Θ. (2009): Η Διεκδίκηση της Υπαίθρου. Εκδόσεις ΙΝΔΙΚΤΟΣ

Σταθάτος, Γ. (1996): Η επινόηση του Τοπίου. Εκδόσεις Camera Obscura

Simmel, G. Ritter, J. Gombrich, E. (2004): Το Τοπίο. Εκδόσεις Ποταμός

Διαδικτυακοί τόποι

<https://fliphtml5.com/ldju/rqnb/basic>, Αναστασίου Φιλιππέλη, "Την ιστορία λένε και οι φωτογραφίες"

<https://www.kastaniotis.com>, "Θράκη – Thrace Από το αρχείο του Σπύρου Μελετζή - From the Spyros Meletzis archive (Δίγλωσση έκδοση)"

<https://www.everodori.gr>, "Νομός Ροδόπης", "Η Ιστορία της Ροδόπης"

<https://www.ecothraki.gr>, "Γεωγραφία - Θράκη / Π.Ε. Ροδόπης – Θράκη"

<https://www.nancysblog.gr>, "Πολύανθος: Ένα χωριό γεμάτο πλούτο από φυσικά αξιοθέατα"

<https://www.xronos.gr>, "Πολύανθος: Με καταγωγή ορισμένων από την Αν. Θράκη, την Μικρά Ασία και την Λάισα της Ηπείρου"

<https://www.gtr.gr>, "“Τοπωνύμια / Προορισμοί, ΙΑΣΜΟΣ (ΙΑΣ)”"

<https://www.xronos.gr>, "Ίασμος, το διαμάντι της Ροδόπης"

<https://www.naturagraeca.com>, "Κομψάτος"

<https://www.komotinipress.gr>, "Μεσαιωνική ή Βυζαντινή η πέτρινη γέφυρα στον Κομψάτο;"

<https://el.wikipedia.org/>, "Νομός Ροδόπης", "Πολύανθο Ροδόπης", "Δήμος Ίασμου", "Ίασμος Ροδόπης", "Κομψάτος", "Γέφυρα Πολύανθου"

<https://www.komotini.gr>, "Αξιοθέατα της Ροδόπης, Μεσαιωνική γέφυρα Κομψάτου ποταμού (Πολύανθος)"

<https://www.pacegallery.com>, "Richard Misrach"

Άρθρα στο διαδίκτυο

<https://www.xronos.gr>, «Πολύανθος: Με καταγωγή ορισμένων από την Αν. Θράκη, την Μικρά Ασία και την Λάισα της Ηπείρου», 21.11.2020

<https://www.xronos.gr>, «Ίασμος, το διαμάντι της Ροδόπης», 02.11.2019

<https://www.komotinipress.gr>, «Μεσαιωνική ή Βυζαντινή η πέτρινη γέφυρα στον Κομφάτο;», 02.09.2014

6. Παράρτημα

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

24

25

35

26

27

28

29

30

31

38

32

33

39

34

35

40

36

37

41

38

39

42

40

41

43

42

43

44

44

45

45

Λεζάντες

1. Έξω από το χωριό Πολύανθο, προς τις καλλιέργειες.
2. Τα καλάμια που φυτρώνουν στα κανάλια νερού γύρω από τις καλλιέργειες.
3. Το χωράφι που καλλιεργείται ελιά, έξω από το Πολύανθο.
4. Τα καλάμια που φυτρώνουν στα κανάλια νερού και τα βουνά πίσω από το Πολύανθο.
5. Ένα καρούλι δίπλα από το χωράφι που καλλιεργείται βαμβάκι, κοντά στην Εγνατία Οδό.
6. Υπόγεια διάβαση κάτω από την Εγνατία Οδό.
7. Ο χώρος με δυναμό δίπλα από το χωράφι που χρησιμοποιείται για την άρδευση.
8. Το θερμοκήπιο λαχανικών δίπλα από το χωράφι που καλλιεργείται καλαμπόκι.
9. Κορμοί των ηλιόσπορων μετά από το μάζεμα.
10. Η παλιά αποθήκη και μαντρί ζώων που δεν χρησιμοποιείται πλέον, κοντά στην Εγνατία Οδό.
11. Η παλιά αποθήκη που δεν χρησιμοποιείται πλέον, κοντά στην Εγνατία Οδό.
12. Η αποθήκη άχυρου κοντά στην Εγνατία Οδό.
13. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομφάτο.
14. Ο ποταμός Κομφάτος και ο ίασμος από την πλευρά του Πολύανθου.
15. Ένας μικρός λόφος από πέτρες, δίπλα στο εργοστάσιο άμμου.
16. Μια φαγάνα στο εργοστάσιο άμμου.
17. Καλύβα του φύλακα που παρακολουθεί τα φορτηγά του εργοστασίου.
18. Παραδοσιακή μινιατούρα εκκλησίας και πύργοι ηλεκτρικού ρεύματος, έξω από το Πολύανθο στο δρόμο προς τις καλλιέργειες.
19. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομφάτο.
20. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομφάτο.

21. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομψάτο.
22. Πεταμένα λάστιχα δίπλα στο μικρό λόφο του ποταμού Κομψάτου.
23. Το χωράφι λεβάντας, έξω από το Πολύανθο.
24. Ένα πεταμένο αυτοκίνητο στο μικρό λόφο δίπλα από τον ποταμό Κομψάτο.
25. Λιμνάζοντα ύδατα που σχηματίστηκαν μετά από την βροχή, δίπλα στο χωράφι που καλλιεργούνται ελιές.
26. Το καρούλι στην μικρή αποθήκη, κοντά στον ποταμό Κομψάτο.
27. Μια πλατφόρμα για τρακτέρ δίπλα από το χωράφι που καλλιεργείται βαμβάκι.
28. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομψάτο.
29. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομψάτο.
30. Το εργοστάσιο άμμου δίπλα από τον ποταμό Κομψάτο.
31. Το μαντρί ζώων κοντά στο ποταμό Κομψάτο.
32. Ο μικρός λόφος δίπλα από το εργοστάσιο άμμου.
33. Το εργοστάσιο άμμου έξω από το Πολύανθο, κοντά στην Εγνατία Οδό.
34. Σιδερένιος φράχτης του κτιρίου.
35. Το κτίριο που χτίστηκε κατά την διάρκεια της σύνδεσης των αγωγών φυσικού αερίου.
36. Το δωμάτιο της ποδοσφαιρικής ομάδας "Κομψάτος", στο γήπεδο του Πολύανθου.
37. Το γήπεδο του Πολύανθου.
38. Το γήπεδο του Πολύανθου.
39. Μια μικρή εκκλησία σε ένα άδειο χωράφι.
40. Έξω από το χωριό Πολύανθο, προς τις καλλιέργειες.
41. Το νεκροταφείο Χριστιανών του Πολύανθου.
42. Δύο τρακτέρ δίπλα απο το δωμάτιο του δυναμού.
43. Νεοφυτεμένο χωράφι βαμβακιού.

44. Πεταμένα σκουπίδια δίπλα απο το ποταμό Κομφάτο.

45. Το μαντρί ζώων κοντά στο ποταμό Κομφάτο.

46. Μια αποθήκη στο κέντρο του χωραφιού.